

EEN ONDERZOEK NAAR VERSCHILLEN TUSSEN STEDELIJKE EN NIET-STEDELIJKE GEMEENTEN IN DE FACILITERING VAN INITIATIEVEN OMTRENT ZONNE-ENERGIE

Auteur: Rolf de Jong
Begeleider: Jacco Kuper
Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
12-06-2017
Versie 1.0

**rijksuniversiteit
groningen**

faculteit ruimtelijke
wetenschappen

SAMENVATTING

Het doel van deze thesis is om te onderzoeken welke verschillen er bestaan in het faciliteren van zonne-energie tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten. Allereerst is onderzocht wat burgerinitiatieven zijn en hoe zich dit verhoudt tot de decentralisatie. Hieruit volgt dat gemeenten meer taken krijgen en dat de vraag vanuit initiatieven ervoor zorgt dat de gemeente een faciliterende rol heeft. Uit theorie blijkt dat gemeenten kunnen faciliteren door middel van visies, organisatorisch, financieel of juridisch-planologisch. Er is kwalitatieve data verzameld om te onderzoeken of er verschillen bestaan tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten en hoe deze verschillen eruit zien. Er zijn vijf gemeenten geselecteerd binnen de provincie Fryslân, namelijk Leeuwarden en Smallingerland als (matig)stedelijke gemeenten en Ooststellingwerf, Opsterland en Tytsjerksteradiel als niet-stedelijke gemeenten. Van deze gemeenten zijn ambtenaren geïnterviewd. Om een breder provinciaal beeld te verkrijgen is er tevens een ambtenaar van de provincie Fryslân geïnterviewd. Vanuit de provincie Fryslân wordt gesteld dat niet-stedelijke gemeenten minder geld en mankracht hebben dan stedelijke gemeenten. Dit beeld wordt bevestigd vanuit de interviews met de gemeenten, al is het niet mogelijk de resultaten te generaliseren. Leeuwarden heeft meer financiële en personele middelen dan de andere gemeenten uit het onderzoek. Wat blijkt is dat de ambitie die gemeenteraden hebben om bij te dragen in de energietransitie van belang is voor de manier waarop beleid wordt opgesteld omtrent facilitering. Hierdoor is er geen eenduidig beeld te krijgen over bestaande verschillen in de facilitering tussen stedelijke ofwel niet-stedelijke gemeenten.

INHOUDSOPGAVE

1. INTRODUCTIE	4
1.1 Aanleiding	4
1.2 Probleemstelling.....	4
1.3 Relevantie	5
1.4 Opbouw	5
2. THEORETISCH KADER	6
2.1 Wat is duurzaamheid?.....	6
2.2 Decentralisatie.....	6
2.3 Wat zijn (burger)initiatieven?.....	6
2.4 Welke rol kan de overheid aannemen in de energietransitie?	7
2.5 Hoe kan een overheid faciliteren?	7
2.6 Verschil tussen stedelijk en niet-stedelijk?	8
2.7 Hypothese	8
2.8 Conceptueel model	8
3. METHODOLOGIE	10
3.1 Inleiding	10
3.2 Participanten	10
3.3 Interview.....	11
3.4 Ethiek	11
3.5 Analyse	12
3.6 Reflectie.....	12
4. RESULTATEN	13
4.1 Inleiding	13
4.2 Visies.....	13
4.3 Organisatorisch.....	13
4.4 Financieel.....	14
4.5 Juridisch-planologisch	14
4.6 Verschillen	14
4.7 Ondersteuning vanuit de provincie.....	15

5. CONCLUSIES	16
5.1 Conclusies.....	16
5.2 Reflectie.....	16
5.3 Aanbevelingen.....	17
REFERENTIES	18
BIJLAGEN	21
Bijlage 1 Interview vragen gemeente.....	21
Bijlage 2 Interview vragen provincie Fryslân.....	22
Bijlage 3 Informed consent.....	23
Bijlage 4 Codeboom.....	24
Bijlage 5 Codeboek.....	25

1. INTRODUCTIE

1.1 Aanleiding

Met de ratificatie van het klimaatakkoord van Parijs heeft Nederland zich gecommitteerd aan het verminderen van de CO₂ uitstoot (NEA, 2016). Lokale overheden en burgers hebben hierbinnen een belangrijke rol, wat ertoe heeft geleid dat de energietransitie anno 2017 een belangrijk agendapunt is voor lokale overheden. Met de presentatie van de Energieagenda in 2016 wordt dit beeld bevestigd. Decentrale overheden, zoals gemeenten, krijgen steun van het Rijk bij de vormgeving van de energietransitie. De energietransitie zal dus vooral op regionaal en lokaal niveau worden gerealiseerd (Energieagenda, 2016), waarbij op rijksniveau financieel, inhoudelijk en met ruimtelijke kaders wordt gestuurd.

Tijdens de troonrede van 2013, sprak Koning Willem-Alexander al over de participatiesamenleving (Rijksoverheid, 2013) en vroeg hij burgers verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen leefomgeving. Door de decentralisatie is beleid beter afgestemd op de wensen van de lokale burger (Oates, 1972, in Allers 2016) en volgens Allers (2016) kan dit leiden tot grotere betrokkenheid van burgers bij bestuur. De decentralisatie van 2015 zou moeten zorgen voor meer participerende burgers en voor meer beleidsvrijheid voor gemeenten, wat essentieel is voor het kunnen leveren van maatwerk.

In de Energieagenda (2016) wordt benoemd dat lokale energieproductie door burgers en burgercoöperaties voor meer bewustzijn en draagvlak heeft gezorgd. Zonder deze steun onder de bevolking zou de energietransitie stagneren en zouden er in 2014 niet ruim 500 duurzame energie-initiatieven in beeld zijn bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2017). Juist deze energie-initiatieven op lokaal niveau helpen de Rijksoverheid met het realiseren van de doelen uit het klimaatakkoord van Parijs en dienen daarom op de juiste manier te worden ondersteund door de lokale overheden.

1.2 Probleemstelling

Grol (2016) stelt dat Nederland achterloopt op de energiedoelstelling van veertien procent hernieuwbare energie in 2020. Dit blijkt ook uit een rapport van de Europese Commissie (2017). Nederland moet verduurzamen en lokale overheden worden genoemd als belangrijkste actor in de transformatie naar een duurzamere samenleving (Aall & Norland, 2005, in Hoppe et al., 2014). Enerzijds krijgen gemeenten meer taken toebedeeld door decentralisatie, anderzijds wordt meer participatie verwacht van de burger. Dit zorgt voor een toenemende druk op gemeenten. De participerende burger vraagt om een faciliterende overheid. Reeds in 2010 kwam de Rijksoverheid met het werkboek *'Help, een burgerinitiatief!'* (Rijksoverheid, 2010). Met dit werkboek wordt de faciliterende ambtenaar voorzien van informatie, suggesties en tips die te maken hebben met initiatieven vanuit burgers. De auteurs geven aan dat ambtenaren initiatieven moeten omarmen. Zij geven echter niet aan hoe een bepaalde handelingswijze zich verhoudt tot het type gemeente. Er is weinig bestaande literatuur over de rol van de gemeente in initiatieven omtrent zonne-energie. Dit ondanks het grote aandeel van zonne-energie in lokaal opgewekte energie (Energieagenda, 2016) en de kansen voor een nieuwe, groene economie door zonne-energie (Sinke, in Koster, 2017). Het doel van dit onderzoek is hierin inzicht te verkrijgen. Een stedelijke gemeente zou meer mogelijkheden kunnen hebben, zowel personeel als financieel, om initiatieven te faciliteren dan een niet-stedelijke gemeente. Dit kan leiden tot verschillende manieren van faciliteren. Hieruit volgt dan ook de volgende onderzoeksvraag, waaromheen dit onderzoek is opgesteld:

Wat zijn de verschillen in het faciliteren van zonne-energie tussen een stedelijke gemeente en een niet-stedelijke gemeente?

Deze onderzoeksvraag wordt ondersteund door drie deelvragen:

1. Wat zijn (burger)initiatieven en hoe krijgen ze te maken met overheden?
2. Weke rol kan een gemeente aannemen in de energietransitie?
3. Welke middelen om zonne-energie te faciliteren zijn aanwezig in de gemeenten uit de casestudie en hoe verschillen deze middelen van elkaar?

1.3 Relevantie

Binnen de wetenschap is weinig onderzoek gedaan naar de gevolgen van decentralisatie op het beleid omtrent duurzame energie. Decentrale overheden krijgen een hoofdrol toebedeeld (Peereboom, 2016) bij de omschakeling naar duurzame energie. Het is noodzakelijk dat er beleid wordt opgesteld door de overheden die verantwoordelijk zijn voor het behalen van de doelstellingen uit het klimaat-akkoord. De participerende burger zet initiatieven op in coöperatieve vorm of in individuele vorm. De hoeveelheid lokaal opgewekte energie stijgt vooral door een toename aan zonne-energie (Energieagenda, 2016). Dit blijkt ook uit de opmars van zonne-energie in Nederland (Koster, 2017). Ieder initiatief omtrent zonne-energie heeft echter een ander karakter en er is hierdoor geen eenduidige hulpvraag. De decentralisatie maakt maatwerk mogelijk voor gemeenten, waardoor initiatieven met professionele hulp kunnen slagen. Gemeenten zijn wel zelf verantwoordelijk voor de uitvoering, waardoor er verschillend kan worden gehandeld. De Rijksoverheid geeft hierin sturing door werkboeken en kaders op te stellen, maar het zijn de lokale overheden en de burgers die voor de uitvoering dienen te zorgen (Energieagenda, 2016).

1.4 Opbouw

In dit introducerende hoofdstuk is de achtergrond, de probleemstelling en de relevantie van het onderzoek behandeld. In hoofdstuk twee zal het theoretisch kader worden weergegeven en het conceptueel model worden gepresenteerd. Dit model geeft inzicht in de wisselwerking tussen de lokale overheid en de burger met betrekking tot initiatieven omtrent zonne-energie. In hoofdstuk drie wordt de methodologie besproken met inachtneming van ethische kwesties. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 de resultaten van de casestudies behandeld. In het afsluitende hoofdstuk 5 wordt de conclusie gepresenteerd, alsmede een reflectie op het onderzoeksproces en aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Dit wordt gevolgd door de referenties en de bijlagen.

2. THEORETISCH KADER

2.1 Wat is duurzaamheid?

De VN-commissie Brundtland (UNWCED) bracht in 1987 een rapport uit met daarin de volgende definitie van duurzaamheid: 'ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties, om in hun eigen behoeften te voorzien, in gevaar te brengen'. Reeds in 1971 werd het thema omtrent klimaat benadrukt door het rapport 'Grenzen aan de groei' van de Club van Rome (Oltmans, 1973). Eén van de doelstellingen uit dit rapport is "het stimuleren van onderzoek en het besturen van problemen gericht op het verkrijgen van dieper begrip van globale systemen" (Peccei, 1973, in Oltmans, 1973, p.7). Eind 2015, op de klimaatop in Parijs, werd door 195 landen afgesproken om te proberen de opwarming van de aarde onder 2 graden Celsius te houden (UNFCCC, 2015, in Timmerman, 2017). De Nederlandse overheid heeft ten doel gesteld om het aandeel duurzame energie in het energiesysteem te vergroten (Timmerman, 2017). Volgens Fiorino (2010) zou duurzaamheid de balans moeten vinden tussen omgeving, economie en sociale gelijkheid in een kader van verschillende overheidslagen. De afspraken die gemaakt zijn in Parijs kunnen dus niet zonder meer geïmplementeerd worden. Dankert (2002) geeft aan dat de drie aspecten die Fiorino (2010) noemt niet voor ieder gebied hetzelfde belang hebben. Desondanks sluit de definitie van Fiorino (2010) goed aan bij dit onderzoek, gezien de breedte van de betekenis en de toepasbaarheid op verschillende contexten, waaronder die van gemeenten in samenwerking met initiatieven vanuit de burger. De focus ligt op zonne-energie. Sinke (2011) geeft aan dat er drie vormen van zonne-energie zijn, namelijk zonnewarmte, zonnestroom en zonnebrandstoffen. Er zal voornamelijk worden gefocust op zonnestroom vanwege de technische volwassenheid en de commerciële beschikbaarheid (Sinke, 2011). Wel noemt Sinke (2011) zonnestroom economisch nog niet volwassen, maar hij ziet voldoende kansen in de bijdrage van zonne-energie in de energietransitie.

2.2 Decentralisatie

Lokale overheden krijgen steeds meer taken van de Rijksoverheid toebedeeld. De Roo en Voogd (2007) noemen dit het subsidiariteitsbeginsel, waarbij de Rijksoverheid stapsgewijs uitvoerende taken aan de provincie en gemeenten overdraagt. Dit wordt ook wel decentralisatie genoemd en vergroot de rol van de gemeente als uitvoerende overheidsinstantie. Dit beleid past binnen de participatiesamenleving die in 2010 is afgekondigd, waarbij de overheid zich terugtrekt (Bokhorst et al., 2015) en er meer participatie en initiatief wordt gevraagd van burgers. Beleid wordt hierdoor beter afgestemd op de lokale behoeften (Oates, 1972, in Allers, 2016) en burgers raken meer betrokken bij het bestuur (Allers, 2016). Gemeenten krijgen meer beleidsvrijheid en dit is essentieel voor het leveren van maatwerk aan de burger. Zuidema en de Roo (2015) noemen het voordeel dat lokale overheden betere mogelijkheden hebben om met betrokkenen om te gaan dan de Rijksoverheid. Naast de voordelen van betere afstemming en betrokkenheid, zijn er ook risico's die ontstaan door decentralisatie (Zuidema & de Roo, 2015), aangezien lokale overheden verantwoordelijk worden voor de bescherming van ecosystemen, gezondheid van mensen en de toekomst van de kwaliteit van het milieu. De risico's die worden genoemd door Zuidema en de Roo (2015) worden bevestigd door Beuvs en Scha (2015). Ondanks het belang van duurzaamheid, wordt er door Nederlandse gemeenten weinig gedaan aan dit thema, omdat gemeenten te veel op korte termijn denken en het aanpakken van duurzaamheidsbeleid te vrijblijvend is (Beuvs en Scha, 2015).

2.3 Wat zijn (burger)initiatieven?

Rotmans (2012) noemt een succesvolle energietransitie een gevolg van een bottom-up proces, waarbij lokale burgers participeren. Dit beeld wordt bevestigd door Hufen en Koppenjan (2015) en Arentsen en Bellekom (2014). Zij geven aan dat op lokaal niveau burgerinitiatieven ontstaan op het gebied van duurzaamheid. Arentsen en Bellekom (2014) geven aan dat het lijkt alsof lokale initiatieven ontstaan

door een gebrek aan vertrouwen in zowel de overheid als bedrijven. Burgerinitiatieven weten juist lokale burgers mee te krijgen, iets wat top-down minder succesvol is (Forrest & Wiek, 2014). Denters et al. (2013) omschrijven burgerinitiatieven als collectieve activiteiten van burgers die zich richten op het verbeteren van de leefbaarheid. Hierbij bepalen de burgers zelf wat ze willen en hoe ze dat willen. Individuele burgers kunnen ook initiatieven omtrent de energietransitie opzetten. Een burgerinitiatief betekent dus niet alleen een collectieve activiteit, zoals Denters et al. (2013) een burgerinitiatief definiëren.

2.4 Welke rol kan de overheid aannemen in de energietransitie?

De rol van de gemeente in initiatieven is stimulerend, faciliterend of coproducerend (Denters et al., 2013). Toch blijft het van belang dat initiatieven professionele ondersteuning krijgen, omdat ze anders niet kunnen bestaan (Homsy & Warner, 2015). Timmerman (2017) noemt een combinatie van ondernemerschap en kennis van de energiemarkt en energietechnologie randvoorwaarden voor het slagen van initiatieven. Vaak ontbreken dergelijke capaciteiten binnen de lokale gemeenschap (Bulkeley & Kern, 2006), waardoor initiatieven minder kans van slagen hebben. Dit terwijl initiatieven vanuit de samenleving juist belangrijke dragers zijn van de energietransitie (Arentsen & Bellekom, 2014) en ervoor kunnen zorgen dat gemeenten gestelde doelen behalen. De professionele ondersteuning van dergelijke initiatieven komt in Nederland vooral van de overheid, waarbij de overheid burgers aangemoedigd om in actie te komen (Tonkens, 2014, in Douma et al., 2017). Buitelaar et al. (2012) geven aan dat gemeenten zich anders dan voorheen moeten opstellen bij dergelijke initiatieven. Gemeenten moeten de regie uit handen geven, maar Boonstra (2015) geeft aan dat overheden moeilijkheden ondervinden in het invullen van een niet-leidende rol. Naast de risico's die Zuidema en de Roo (2015) noemen, is dit een belemmering van een succesvolle energietransitie. Hoppe et al. (2014) voegen hieraan toe dat door institutionele traagheid het proces richting een duurzame samenleving ook wordt vertraagd. Hierdoor is de overheid in plaats van stimulerend, faciliterend of coproducerend een storende factor.

2.5 Hoe kan een overheid faciliteren?

Ondanks de niet-leidende rol van gemeenten, betekent dit niet dat gemeenten niks moeten doen (Buitelaar et al., 2012). Bomborg en McEwen (2012, in Arentsen & Bellekom, 2014) concluderen dat overheidssteun juist helpt om initiatieven te realiseren. De overheid zit hierdoor in een situatie waarbij zij wel wil dat er iets gebeurt, zonder dat zij het zelf moet oppakken of (volledig) wil financieren (Grotenbreg & van Buuren, 2017). Via visies, organisaties, financiële middelen en juridisch-planologische ondersteuning kunnen gemeenten, binnen haar veranderde rol, toch betrokken blijven bij de initiatieven. Dit onderzoek van Buitelaar et al. (2012) is echter toegespitst op stedelijke gebieden en behandelt niet de aanpak die niet-stedelijke gemeenten zouden moeten volgen. Door het communiceren via visies of beleidsdocumenten kunnen gemeenten hun ambities kenbaar maken, welke volgens Beuvers en Scha (2015) vaak gericht zijn op de korte termijn. Hieruit volgt onzekerheid voor burgers die een initiatief willen opzetten, over de houding van de overheid tegenover het initiatief (Timmerman, 2017). Door het ontbreken van voldoende capaciteiten binnen lokale initiatieven (Bulkeley & Kern, 2006) is het van belang dat de gemeente organisatorische ondersteuning biedt aan initiatieven. Dit kan door het aanstellen van een contactpersoon binnen de gemeente die persoonlijk contact heeft met betrokken burgers en die hen kan helpen een ingang te vinden bij andere instanties (Oude Vrielink & van de Wijdeven, 2011). Het organiserende vermogen van de gemeente zelf speelt ook een belangrijke rol in de bevordering van burgerinitiatieven (Hendriks et al., 2014). Financieel zou de gemeente een initiatief kunnen ondersteunen door middel van subsidies of aantrekkelijke grondprijzen (Buitelaar et al., 2012). Hierin zijn lokale overheden volgens Bokhorst et al. (2015) terughoudend, omdat burgerinitiatieven onafhankelijk van de overheid zouden moeten kunnen opereren. Tevens laten begrotingen subsidies niet toe. Vanuit de Rijksoverheid zijn er wel regelingen om initiatieven te laten slagen (Bokhorst, et al., 2015). De faciliterende rol van de Rijksoverheid is zichtbaar als het gaat om de verstrekking van de zogenaamde SDE+ (Stimulering Duurzame

Energieproductie). Op juridisch-planologisch gebied kan een lokale overheid besluiten bestemmingsplannen te wijzigen of om een omgevingsvergunning in afwijking van het bestemmingsplan uit te geven (Buitelaar et al., 2012). De Crisis- en herstelwet (2010) biedt overheden de mogelijkheid om ruimtelijke en infrastructurele projecten versneld te ontwikkelen ter bestrijding van de economische crisis van 2008, wat ten goede zou kunnen komen aan grootschalige ontwikkeling van zonne-energie. Walker (2008) merkt op dat onder andere wet- en regelgeving het burgers moeilijk maakt individueel zonne-energie op te wekken. Burgerparticipatie kost veel geld en ambtenaren zijn veel tijd kwijt aan het opstellen van beleid hieromtrent (Irvin & Stansbury, 2004). Een gemeente met een klein ambtenarenbestand zal hierdoor minder kunnen faciliteren op organisatorisch gebied, terwijl dit wel nodig is om de initiatieven en de energietransitie succesvol te laten zijn (Homsy & Warner, 2015). Timmerman (2017) schrijft dat gemeenten als katalysator kunnen werken door het bieden van ruimte, uitgeven van subsidies of door zich als partner aan duurzame projecten te binden.

2.6 Verschil tussen stedelijk en niet-stedelijk?

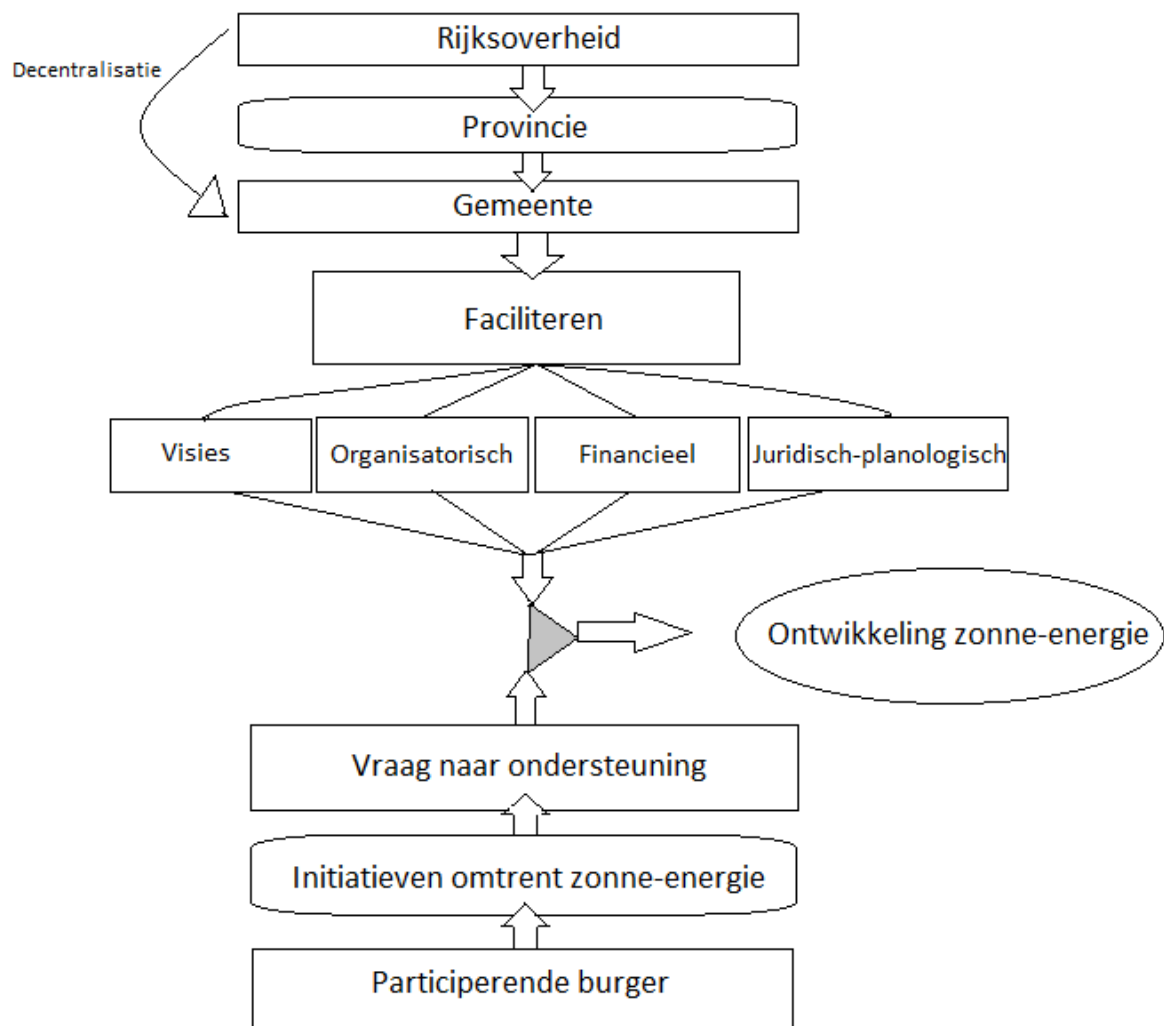
Bestaande literatuur richt zich vooral op het ontstaan en functioneren van burgerinitiatieven en de moeilijkheden die initiatieven ondervinden. Over eventuele verschillen tussen verschillende typen gemeenten is geen bestaand onderzoek. Dit onderzoek richt zich daarom op een verschil in het faciliteren van initiatieven omtrent zonne-energie. Denters et al. (2013) omschrijven een burgerinitiatief als een collectieve actie om de leefbaarheid te verbeteren. In dit onderzoek zullen alle initiatieven omtrent zonne-energie worden meegenomen, dus ook die van individuen die niet zijn aangesloten bij een collectief burgerinitiatief. Tussen een dorp en stad zijn er wel verschillen bekend in gemeenschapszin (Skinner & Joseph, 2011). Het is hierdoor aannemelijk om te stellen dat er in niet-stedelijke gemeenten meer collectieve burgerinitiatieven ontstaan dan in stedelijke gemeenten, aangezien plattelandsgemeenschappen zich volgens Woods (2005) sneller verenigen. De uitwerking hiervan op hoe gemeenten faciliteren is niet bekend.

2.7 Hypothese

Door de decentralisatie en de toegenomen participatie van burgers worden gemeenten zwaarder belast. De burger is zich bewust van de rol die het heeft in de energietransitie en van de burger wordt verlangd om hieraan bij te dragen. De burger heeft echter niet alle kennis van de energiemarkt en ondernemerschap om dit volledig succesvol te laten zijn. De overheid heeft hierin een faciliterende, stimulerende en coproducerende rol (Denters et al., 2013) en zou de burger dus hulp moeten bieden in de initiatieven aangaande de energietransitie. Dit meenemend is de verwachting dat een stedelijke gemeente meer capaciteiten heeft om deze faciliterende rol vorm te geven dan een niet-stedelijke gemeente. Binnen een stedelijke gemeente zal naar verwachting meer expertise aanwezig zijn, zullen meer financiële mogelijkheden zijn, maar zal er minder ruimte beschikbaar zijn voor de ontwikkeling van grootschalige zonnevelden dan in niet-stedelijke gemeenten. Wat mee zou kunnen spelen in de facilitering is de ambitie die de gemeente heeft. Hierbij is de verwachting dat het type gemeente niet van invloed is op de ambitie van de gemeente om initiatieven te faciliteren, wat verschillende resultaten kan opleveren.

2.8 Conceptueel model

Op basis van de ondersteuning die de overheid kan bieden aan initiatieven is onderstaand conceptueel model opgesteld. Initiatieven vanuit de burger zouden vanuit de gemeente gefaciliteerd kunnen worden en hieruit volgt een succesvolle ontwikkeling van zonne-energie. In dit model is bewust het eventuele verschil tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten niet meegenomen, aangezien dit nog niet eerder is onderzocht. Hierdoor is er geen bestaande theorie, wat als gevolg heeft dat het conceptueel model gebaseerd zou worden op aannames.

Figuur 1: Conceptueel model

3. METHODOLOGIE

3.1 Inleiding

Dit onderzoek is gebaseerd op kwalitatieve data. Om een goed beeld te krijgen van de verschillen in de facilitering van initiatieven omtrent zonne-energie tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten is er gekozen om interviews af te nemen bij vijf verschillende cases. Bestaande data, waaronder visies en beleidsdocumenten van de gemeenten zelf, boden onvoldoende tot geen informatie over de manier waarop er in de betreffende gemeenten wordt gefaciliteerd. Allereerst is er een theoretische basis gelegd. Aan de hand van het theoretisch kader zijn de vragen van het semigestructureerde interview opgesteld. De keuze voor semigestructureerde interviews biedt de respondent de mogelijkheid om open antwoorden te geven (Clifford et al., 2012). Tevens zorgt deze manier van interviewen er voor dat er dieper kan worden ingegaan op bepaalde antwoorden en de informele toon biedt de mogelijkheid tot een gesprek. Door face-to-face contact met de geïnterviewde kan er beter worden doorgevraagd en bepaalde emoties kunnen beter worden waargenomen (Khan, 2014).

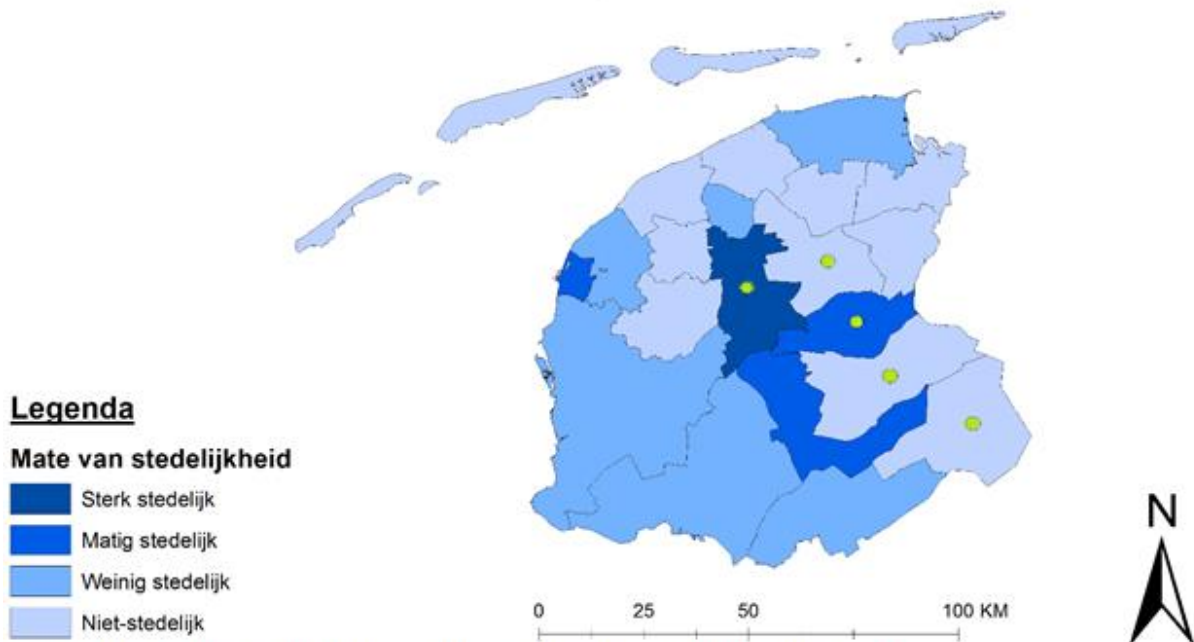
3.2 Participanten

Om een duidelijk beeld te kunnen krijgen van een eventueel bestaand verschil in het faciliteren van zonne-energie tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten is er voor gekozen om gemeenten in één provincie, namelijk de provincie Fryslân, te selecteren. Indien er gemeenten uit verschillende provincies zouden zijn geselecteerd hadden er door ander beleid vanuit de provincie wellicht vertekende resultaten kunnen worden verkregen in de vergelijking. Binnen de provincie Fryslân zijn vijf gemeenten geselecteerd om te worden benaderd medewerking te verlenen aan dit onderzoek. De cases zijn geselecteerd op basis van de mate van stedelijkheid. Het CBS (2015) kijkt hierbij naar de omgevings-adressendichtheid per km². Twee van deze gemeenten hebben de definitie, gehanteerd door het CBS (2015), (matig-)stedelijke gemeente en drie de definitie niet-stedelijk. In figuur 2 staat de mate van stedelijkheid van iedere gemeente in de provincie Fryslân weergegeven, met daarin gemarkeerd welke gemeenten zijn geselecteerd voor het onderzoek. In onderstaande tabel staan de gemeenten genoemd met bevolkingsdichtheid per km², de definitie zoals gehanteerd door het CBS en de functie van de participant.

Gemeente	Bevolkingsdichtheid per km ²	Definiëring CBS	Functie participant
Leeuwarden	697	Sterk stedelijke gemeente	Beleidsadviseur
Ooststellingwerf	114	Niet-stedelijke gemeente	Medewerker duurzaamheid
Opsterland	133	Niet-stedelijke gemeente	Beleidsadviseur
Smallingerland	473	Matig stedelijke gemeente	Medewerker duurzaamheid
Tytsjerksteradiel	214	Niet-stedelijke gemeente	Programmamanager

Tabel 1: Gegevens geselecteerde cases (CBS, 2015).

Mate van stedelijkheid provincie Fryslân Per gemeente

Figuur 2: Mate van stedelijkheid provincie Fryslân per gemeente (CBS, 2015).

3.3 Interview

Het interview is zo opgebouwd dat de geïnterviewde de kans krijgt zichzelf te introduceren en om zich op te warmen (Clifford et al., 2012) voor de vragen die gaan over de manier waarop gemeenten faciliteren (bijlage 1). Niet iedere vraag heeft een direct verband met de onderzoeksvraag, maar wordt wel belangrijk genoeg geacht voor de structuur en het verloop van het interview. Om een duidelijk beeld te krijgen van de manier waarop wordt gefaciliteerd is er van iedere gemeente een betrokken ambtenaar geïnterviewd. Tevens is er een projectleider zonne-energie en lokale initiatieven geïnterviewd van de provincie Fryslân. De provincie Fryslân voert namelijk ook beleid omtrent zonne-energie en heeft hierbij ambities opgesteld. Als provincie heeft zij een faciliterende rol naar gemeenten. Om een breder beeld te krijgen van het beleid van de gemeenten in de provincie, is er gevraagd wat de provincie waarneemt en welke activiteiten zij onderneemt om gemeenten te faciliteren in de energietransitie. Voor dit interview zijn andere interviewvragen opgesteld (bijlage 2).

3.4 Ethiek

Ethisch gezien is het van belang om als interviewer neutraal te zijn en om zonder vooroordelen het interview in te gaan. In de geselecteerde cases is de onderzoeker een outsider en er is geen sprake geweest van belangenverstremgeling, waardoor er met een open blik gekeken is naar het faciliterende beleid van de gemeenten. De participanten hebben de mogelijkheid gehad de vragen voor het gesprek in te zien en hebben op een informed consent (bijlage 3) aangegeven dat zij vrijwillig deelnemen en dat zij ieder moment kunnen stoppen. Tevens is aangegeven dat de gegevens uit het interview alleen worden gebruikt voor dit onderzoek en niet worden verstrekt aan anderen dan de onderzoeker en de begeleiders. Er is ervoor gekozen om de betrokken ambtenaren bij functie te noemen en niet bij naam, zodat de anonimiteit van de geïnterviewde zoveel mogelijk behouden blijft. De betrokken ambtenaren, waren allen erg enthousiast over het onderzoek en waren zeer bereidwillig medewerking te verlenen. Door de onafhankelijke positie van de onderzoeker waren de participanten erg open en voelden zij zich niet belemmerd door verstrengelde belangen.

3.5 Analyse

De afgenomen interviews met betrokken ambtenaren zijn opgenomen en getranscribeerd. Dit heeft de mogelijkheid geboden om te kunnen coderen met het programma ATLAS.ti. Aan de hand van de codes kan er worden bekeken of er een verschil bestaat in de facilitering tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten. Clifford et al. (2012) noemen het voordeel dat er categorieën en patronen worden geïdentificeerd en dat er verschillende connecties gemaakt kunnen worden tussen de gegeven antwoorden. Het coderingsschema (bijlage 4) is deductief opgesteld op basis van gerelateerde literatuur die is behandeld in het theoretisch kader om dichtbij de theorie te blijven. Er is gekeken naar overeenkomsten tussen hetgeen de geïnterviewde heeft geantwoord en de vooraf opgestelde codes. Naar aanleiding van de interviews is gebleken dat enkele zaken wel een aantal keer is genoemd door de betrokken ambtenaren, maar niet naar voren is gekomen in het theoretisch kader. Om die reden zijn er ook inductieve codes opgesteld. Dit is gedaan om zo veel mogelijk data te verzamelen over een eventueel bestaand verschil of verband tussen de facilitering van zonne-energie in een stedelijke ofwel niet-stedelijke gemeente. In het codeboek (bijlage 5) is de verdere uitwerking van de codes te vinden, alsmede de aanduiding of de code deductief of inductief is opgesteld.

3.6 Reflectie

Ondanks de ondertekening van de informed consent en de onafhankelijkheid van de onderzoeker is het moeilijk om de kwaliteit van de verzamelde data te waarderen. Enerzijds blijkt uit de resultaten van het onderzoek dat de participanten kritisch durven te zijn op het eigen beleid van de gemeente, wat de resultaten ten goede komt. Anderzijds hebben de participanten niet allen dezelfde functie binnen de organisatie. Hierdoor kan er vertekening plaatsvinden door de eventuele kennis en betrokkenheid van de ambtenaar. Verder zijn de participanten allen geïnterviewd binnen het gebouw van de ambtelijke organisatie. Dit zou voor gemak kunnen zorgen, maar kan ook de kwaliteit van de gegeven antwoorden beïnvloeden. Het is aannemelijk dat de participanten minder open zijn door de mogelijke aanwezigheid van collega's. Tevens is het denkbaar dat door tijdgebrek minder uitgebreid is geantwoord door de participant.

4. RESULTATEN

4.1 Inleiding

In onderstaande paragrafen zal er worden ingegaan op verschillende manieren van faciliteren die voortkomen uit de theorie en hoe deze worden toegepast door de gemeenten. Hierna zal worden gekeken op welke manier de provincie Fryslân de gemeenten faciliteert in de energietransitie. Vervolgens zullen er vergelijkingen tussen de stedelijke en niet-stedelijke gemeenten worden gemaakt om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

4.2 Visies

Uit de theorie blijkt dat gemeenten visies kunnen opstellen om kenbaar te maken aan burgers wat hun beleid is omtrent zonne-energie. Volgens Beuvens en Scha (2015) zijn deze visies vaak gericht op de korte termijn, wat onzekerheid oplevert voor de initiatiefnemers (Timmerman, 2017). Uit de interviews komt naar voren dat gemeenten vaak hun ambities omtrent zonne-energie kenbaar maken, maar dat deze vaker zijn gericht op de lange termijn. Hieruit volgt vanuit de interviews dat deze ambities nogal vrijblijvend zijn en juist op de lange termijn worden opgesteld om ze in te kunnen vullen en op een passende manier uit te voeren. Door deze gedachte leveren de ambities in plaats van zekerheid, onzekerheid op. De gemeente Ooststellingwerf geeft het volgende aan:

“Onze ervaring is dan ook, als je 2050 neemt, als je dan met bedrijven in gesprek gaat, wat wij wel vaak doen, dan zeggen zij van ‘2050, dan wordt het iets voor mijn opvolger, het zal mijn tijd wel duren’. (Medewerker duurzaamheid Ooststellingwerf, 2017)

Om deze reden heeft de gemeente Ooststellingwerf de ambitie om in 2030 een duurzame gemeente te zijn. De gemeente Opsterland kent op dit moment geen actuele visie omtrent duurzaamheidsbeleid, wat onzekerheid oplevert voor duurzaamheidsinitiatieven. Uit de theorie komt niet naar voren dat gemeenten bewustzijn en draagvlak moeten creëren. In de interviews wordt dit echter vaak genoemd en geven de gemeenten tevens aan dat zij zelf het goede voorbeeld willen geven. De gemeente Opsterland geeft echter aan zelf weinig te doen, waardoor het goede voorbeeld uitblijft. Samen met burgers en het bedrijfsleven heeft Smallingerland een interactieve routekaart opgesteld, enerzijds om te laten zien welke doelstellingen de gemeente heeft, anderzijds om bewustzijn bij de burger te creëren.

4.3 Organisatorisch

Gemeenten zouden volgens Bulkeley en Kern (2006) organisatorische ondersteuning moeten bieden aan initiatieven. Oude Vrielink en van de Wijdeven (2011) noemen de mogelijkheid tot het aanstellen van een contactpersoon. Uit de analyse van de interviews blijkt dat gemeenten volop bijspringen om initiatieven te ondersteunen, maar dat de aard van de ondersteuning wel verschilt per gemeente. Wat vooral naar voren komt is dat gemeenten belang hechten aan de ontwikkeling van initiatieven en dat zij bereid zijn mee te denken om belemmeringen weg te nemen. Zo heeft Opsterland een communicatieadviseur ingezet om een marktpartij te ondersteunen bij het creëren van draagvlak en participatie onder de bevolking. Aangezien het in dit geval om een marktpartij ging is er niet ingegaan op het verzoek een inloopavond te organiseren en zijn slechts de kaders aangegeven. De programmamanager van Tytsjerksteradiel geeft aan dat het vaak vrijwilligers zijn die initiatieven opzetten en dat dit kan zorgen voor tijdgebrek waardoor een initiatief niet succesvol is. De organisatorische rol die de gemeente hierin opneemt is duidelijk zichtbaar.

“Ja, en als je daar dan als gemeente een beetje in mee kunt denken, en mee kunt werken én mee kunt creëren dan werkt dat veel beter.” (Programmamanager Tytsjerksteradiel, 2017)

4.4 Financieel

Volgens Buitelaar et al. (2012) zouden gemeenten kunnen subsidiëren, of aantrekkelijke grondprijzen kunnen bieden aan initiatieven. Bokhorst et al. (2015) plaatsen hierbij de kanttekening dat gemeenten hierin terughoudend zijn, omdat enerzijds de begroting het niet toe laat en anderzijds initiatieven onafhankelijk van steun zouden moeten functioneren. Uit de interviews blijkt dat gemeenten hierin vooral terughoudend zijn. In Ooststellingwerf, Leeuwarden en Smallingerland zijn de subsidies vervangen door duurzaamheidsleningen. De reden hiervan is volgens de beleidsadviseur Leeuwarden als volgt *“...een lening, vroeger was dat een subsidie, maar inmiddels zijn zonnepanelen zo goedkoop...”*. Ook haalt een dergelijke duurzaamheidslening volgens de medewerker duurzaamheid van Ooststellingwerf de verantwoordelijkheid weg van de gemeenten en een *“...duurzaamheidslening legt ook een beetje verantwoordelijkheid bij de mensen zelf neer.”* Leeuwarden probeert wijken die willen verduurzamen financieel zoveel mogelijk te faciliteren, maar dit moet wel binnen de aanwezige mogelijkheden. Opsterland ziet de meerwaarde van subsidieregelingen niet, maar geeft ook aan dat er eigenlijk geen budget is. Dit sluit aan bij de kanttekening die Bokhorst et al. (2015) plaatsen. Verder is opvallend dat er van de subsidieregeling die Smallingerland beschikbaar heeft gesteld voor het oprichten van energiecoöperaties geen gebruik wordt gemaakt, ondanks actieve promotie. Tytsjerksteradiel subsidieert incidenteel en alleen voor een korte opstart, waarna de initiatiefnemers zich verantwoordelijk moeten voelen. Wel geeft deze gemeente, alsmede Opsterland aan dat er indirect wordt gesubsidieerd in de vorm van mankracht vanuit de gemeente. Dit valt echter ook onder organisatorische ondersteuning, alleen kost het de gemeente wel geld aan manuren.

4.5 Juridisch-planologisch

Als mogelijke juridisch-planologische ondersteuning aan initiatieven worden het wijzigen van bestemmingsplannen, het uitgeven van omgevingsvergunning of het gebruikmaken van de crisis- en herstelwet genoemd (Buitelaar et al., 2012). De gemeenten die zijn geïnterviewd doen geen zaken die juridisch niet mogen. De medewerker van Ooststellingwerf geeft aan dat zij daar *“niet een knieval voor”* doen. Tytsjerksteradiel probeert wel te kijken waar ruimte te vinden is in de regelgeving en is bereid deze passend bij de nieuwe setting aan te passen, maar niet om regelgeving af te schaffen. Smallingerland zegt dat bepaalde zaken vergunningsvrij kunnen worden gemaakt en als gemeente hebben zij een positieve grondgunning voor duurzame initiatieven. Opsterland dringt leges sterk terug. Op deze manier wordt er aan de juridische kant een minder hoge drempel opgeworpen. Ooststellingwerf geeft aan gebruik te hebben gemaakt van de Crisis- en herstelwet. Hierdoor kon de gemeente soepeler omgaan met de omgevingswet, omgevingsvergunning en de bestemmingsplannen om zonneweides te realiseren. Bij dit project ligt echter het initiatief bij de gemeente zelf en faciliteert de gemeenten hiermee een exploitant.

4.6 Verschillen

Uit de analyse van de interviews komen enkele verschillen, maar ook enkele overeenkomsten naar voren tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten. Zoals in de hypothese wordt geschetst is de verwachting dat er meer capaciteiten aanwezig zijn binnen stedelijke gemeenten. Deze capaciteiten zijn gerelateerd aan de manier waarop gemeenten kunnen faciliteren. De gemeente Leeuwarden geeft aan voldoende personeel te hebben en als dit niet het geval is *“... dan schakelen we iemand bij.”* Dit laat de grotere mogelijkheden van een stedelijke gemeente zien. Ook financieel wordt aangegeven dat er voldoende mogelijkheden zijn, wat blijkt uit de volgende passage:

“Maar als we iemand inhuren en die kost een paar duizend euro per maand [...] Dan kun je veel zonnepanelen binnen hengelen. Dan is ons dat geld waard.” (Beleidsadviseur Leeuwarden, 2017)

De medewerker duurzaamheid van de matig stedelijke gemeente Smallingerland geeft aan dat hij “misschien wel” een collega te kort komt en dat het “wel veel werk” is. De medewerker van Ooststellingwerf zou wel wat uitbreiding willen als het gaat om personeel dat relatief makkelijke taken als administratie kan uitvoeren. In Tytsjerksteradiel zijn er volgens de programmamanager voldoende ambtenaren om het werk aan te kunnen, aangezien veel thema’s integraal worden aangepakt. Wel ziet de geïnterviewde een probleem als het gaat om de veranderende rol van de gemeente die niet goed aansluit bij de traditionele ambtenaar. Binnen de gemeente Opsterland is de geïnterviewde beleidsmedewerker de enige die zich bezig houdt met duurzaamheid en milieu en dit zorgt voor vertraging van de energietransitie binnen de gemeente.

“Ik voel me soms wel alleen in de strijd om het allemaal rond te krijgen ... Het idee van de decentralisatie is hartstikke mooi, maar je moet wel de capaciteit hebben en de juiste mensen.” (Beleidsadviseur Opsterland, 2017)

Het beeld dat niet-stedelijke gemeenten minder mankracht hebben om te faciliteren wordt niet bevestigd vanuit de gemeenten. Vanuit de projectleider zonne-energie Provincie Fryslân wordt wel het beeld geschetst dat voornamelijk de gemeente Leeuwarden als stedelijke gemeente meer personele mogelijkheden hebben in de facilitering, terwijl Súdwest-Fryslân en Het Bildt minder mogelijkheden zien, ook op het financiële vlak. Wel is een stedelijke omgeving, volgens de projectleider zonne-energie, uitnodigend om te kijken naar de mogelijkheden voor meer zonnepanelen op daken en wordt hier minder naar veldopstellingen gekeken. Ooststellingwerf bevestigt dit beeld en geeft aan dat er niet veel daken zijn die vergelijkbaar zijn en waarbij je “*één energiescan kan doen*”. Leeuwarden kijkt daarentegen meer naar dubbelgrondgebruik als het gaat om zonnepanelen en de beleidsadviseur voelt niets voor zonnepanelen in het buitengebied. Als dit wordt vergeleken dan zijn er in de niet-stedelijke gemeenten meer initiatieven omtrent zonnenvelden, waarbij de kanttekening geplaatst dient te worden dat er in het buitengebied rond Leeuwarden ook dergelijke initiatieven zijn. De ontwikkeling van zonneparken is in alle gemeenten, behalve de gemeente Ooststellingwerf, gebeurd op initiatief van burgers of marktpartijen. Hierdoor valt er geen algehele vergelijking te trekken tussen hoe de gemeenten verschillend faciliteren in dergelijke initiatieven.

4.7 Ondersteuning vanuit de provincie

Vanuit de gemeente Opsterland is er vraag naar meer ondersteuning vanuit de provincie. Het uitzoeken van hoe de kaders werken kost veel energie en dit zou gemakkelijker gemaakt kunnen worden. Tytsjerksteradiel ziet verschillende belangen tussen provincie en gemeente en dat kan wel eens botsen, maar de programmamanager geeft wel aan terecht te kunnen bij de provincie. Smallingerland ziet voldoende ondersteuning, en de provincie “*steekt er wel heel veel tijd en energie in*” volgens de medewerker duurzaamheid. Dit komt doordat het besef volgens deze medewerker doordringt dat er iets moet gebeuren. De projectleider zonne-energie van de provincie geeft aan dat gemeenten de ambitie die de provincie heeft over zullen moeten nemen, maar dat er vooral marktpartijen of initiatieven van burgers moeten zijn die voor de uitvoering zorgen. De faciliterende rol van de gemeenten komt hierbij sterk naar voren, vooral als het gaat om burgerinitiatieven. De beleidsadviseur van de gemeente Leeuwarden geeft aan dat de provincie de gemeente niet zoveel kan leren. Wel wordt er af en toe gebruik gemaakt van financiering vanuit de provincie. Hieruit volgt dat voor iedere gemeente de ondersteuningsvraag anders is en dat er niet gegeneraliseerd kan worden in hoe de provincie verschillend ondersteunt naar verschillende typen gemeenten.

5. CONCLUSIES

5.1 Conclusies

Binnen dit onderzoek is de focus gelegd op eventuele verschillen tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten als het gaat om de manier van faciliteren van initiatieven omtrent zonne-energie. Binnen de energietransitie hebben bottom-up initiatieven een belangrijke rol (Rotmans, 2012). Allereerst is onderzocht wat deze initiatieven zijn en welke stakeholders er zijn. Zonder professionele ondersteuning kunnen dergelijke initiatieven niet succesvol zijn (Bulkeley & Kern, 2006). Enerzijds zijn initiatieven zelf verantwoordelijk voor het eigen succes, anderzijds kunnen gemeenten niet zonder dergelijke initiatieven om haar eigen doelstellingen te behalen (Arentsen & Bellekom, 2014). Hieruit volgt dat de initiatiefnemers en de gemeente stakeholders (kunnen) zijn in de initiatieven. De gemeente kan een faciliterende rol aannemen, waarbinnen zij door middel van visies, organisatorische, financiële of juridisch-planologische ondersteuning, initiatieven succesvol kunnen laten zijn.

Uit de resultaten van dit onderzoek blijkt dat er op bepaalde gebieden verschillen zijn in de manier waarop verschillende typen gemeenten faciliteren. Zo volgt uit de analyse van de interviews dat de gemeente Leeuwarden, als sterk stedelijke gemeente meer financiële en organisatorische middelen heeft, terwijl in de matig stedelijke gemeente Smallingerland wel financiële middelen zijn, maar organisatorisch de initiatieven onvoldoende kunnen worden ondersteund. Onder de niet-stedelijke gemeenten die in dit onderzoek zijn meegenomen bestaan echter geen eenduidige verschillen. Wat belangrijk blijkt te zijn is de ambitie die de gemeenteraad heeft om de energietransitie vorm te geven. Hierdoor is er in Ooststellingwerf en Tytsjerksteradiel meer geld en organisatorisch vermogen dan in Opsterland, waar beleid ontbreekt. Door kaders te scheppen weten initiatieven waar zij aan toe zijn en zekerheid is belangrijk voor initiatieven (Timmerman, 2017). Op juridisch-planologisch gebied geven de gemeenten allen aan niet buiten de wettelijke kaders te gaan, alleen wordt er wel gekeken naar ruimte binnen de wetgeving om initiatieven passend te kunnen faciliteren.

Uit het onderzoek volgt dat er geen generaal verschil bestaat tussen stedelijke en niet-stedelijke gemeenten in de manier van faciliteren. Dit was echter wel de verwachting. Doordat iedere gemeente andere ambities heeft wordt er anders gefaciliteerd en zijn de mogelijkheden verschillend. Wel valt op dat de gemeente Leeuwarden, als sterk stedelijke gemeente meer financiële en organisatorische middelen heeft, maar dit valt niet te generaliseren, aangezien de gemeente Smallingerland, volgens de medewerker duurzaamheid, organisatorisch te weinig personeel heeft. Ook onder de niet-stedelijke gemeenten bestaan te veel verschillen om het als één case met de stedelijke gemeenten te vergelijken.

5.2 Reflectie

Hoewel de conclusie van dit onderzoek is dat er geen gegeneraliseerd verschil kan worden onderscheiden, heeft dit onderzoek toch inzichten geleverd. De manier waarop gemeenten faciliteren hangt samen met de ambities die de gemeenten heeft en niet zozeer van het type gemeente. Tussen de verschillende typen gemeenten bestaan dermate grote verschillen dat de definitie die het CBS hanteert (2015) niet toereikend is om te gebruiken in een vergelijking. Zo kan een niet-stedelijke gemeente een dermate groot inwoneraantal hebben waardoor het een gelijk ambtenarenapparaat heeft als een stedelijke gemeente.

Binnen de interviews had meer gevraagd kunnen worden naar hoe de gemeente tot een dergelijke facilitering is gekomen en de samenhang met de ambities vanuit de gemeenteraad. Dit had wellicht meer inzichten gegeven in het hoe en waarom van de facilitering van zonne-energie. Ook is in de interviews gevraagd naar de kansen en beperkingen van de ontwikkeling van zonne-energie. Dit is

gebaseerd op suggesties en aannames en daardoor niet goed bruikbaar voor dit onderzoek. Tevens hebben de respondenten, zoals in paragraaf 3.6 omschreven, verschillende functies. Dit kan ertoe hebben geleid dat de kennis en belangen verschillend zijn geweest. De intentie van dit onderzoek is tevens geweest om een ambtenaar van de gemeente Heerenveen, als (matig)stedelijke gemeente, te interviewen. Deze was echter niet beschikbaar voor deelname. Hierdoor kan het resultaat zijn beïnvloed.

5.3 Aanbevelingen

Dit onderzoek heeft zich gericht op vijf gemeenten binnen de provincie Fryslân. Binnen deze provincie is één sterk stedelijke gemeente en een aantal matig stedelijke gemeenten. Door de focus te leggen op een provincie met meer sterk stedelijke gemeenten en daartegenover niet-stedelijke gemeenten zou wellicht een sterker resultaat kunnen worden verkregen, waarbinnen wel generalisaties kunnen plaatsvinden over bestaande verschillen. Bestaande literatuur en beleidsdocumenten vanuit overheden focussen zich vooral op initiatieven binnen stedelijke omgevingen. Voor niet-stedelijke gemeenten is hierdoor weinig te vinden in de manier waarop zij het beste kunnen faciliteren binnen beperktere mogelijkheden. Tevens zou dit onderzoek zich kunnen uitbreiden tot alle gemeenten binnen de provincie Fryslân, waardoor er meer generalisatie plaats kan vinden. Door de beperkte omvang van deze thesis heeft dit onderzoek daartoe niet de mogelijkheid gehad. Een andere aanbeveling is door de gemeenten te vergelijken op basis van sociaaleconomische status. Op deze manier wordt het type gemeente niet meegenomen en kan worden gekeken naar de manier van faciliteren in vergelijking met de sociaaleconomische status. Belangrijk is dat er binnen de maatschappij bewustzijn en draagvlak ontstaat om de energietransitie verder gestalte te geven vanuit een bottom-up proces, waarbij de overheid zo effectief mogelijk faciliteert.

REFERENTIES

- Allers, M. (2016). Decentralisatie en schaalvergroting van het openbaar bestuur. *TPEdigitaal*, 10(2), 149- 162.
- Arentsen, M. & Bellekom, S. (2014). Power to the people: local energy initiatives as seedbeds of innovation? *Energy, Sustainability and Society*, 4 (2).
- Beuvers, F. & Scha, M. (2015). *Waarom pakken gemeenten duurzaamheid niet breed op?* Geraadpleegd op 04-03-2017 via <http://www.binnenlandsbestuur.nl>.
- Bokhorst, M., Edelenbos, J., Koppenjan, J. & Oude Vrielink, M. (2015). *Burgercoöperaties. Speler of speelbal in de nieuwe verhoudingen tussen overheid, markt en samenleving*. Bestuurskunde, 24 (2).
- Bomberg, E. & McEwen, N. (2012). Mobilizing community energy. *Energy Policy*, 51(0), 435–444.
- Boonstra, B. (2015). *Planning Strategies in an Age of Active Citizenship*. Groningen: InPlanning.
- Buitelaar, E., Feenstra, S., Galle, M., Lekkerkerker, J., Sorel, N. & Tennekes, J. (2012). *Vormgeven aan de spontane stad: belemmeringen en kansen voor organische stedelijke herontwikkeling*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Bulkeley, H. & Kern, K. (2006). Local Government and the Governing of Climate Change in Germany and the UK. *Urban Studies*, 43(12), 2237- 2259.
- CBS (2015). *Demografische kerncijfers per gemeente 2015*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2017). *Statline: Bevolkingsontwikkeling; regio per maand*. Geraadpleegd op 04-03-2017 via <http://statline.cbs.nl>.
- Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (2012). *Key methods in geography*. 2e Editie. Londen: Sage.
- Crisis- en Herstelwet (2010). Geraadpleegd op 29-05-2017 via <http://wetten.overheid.nl/BWBR0027431/2017-05-16>.
- Dankert, R. (2002). *Ruimtelijke duurzaamheid; In het bestemmingsplan?* Den Haag: Provincie Zuid-Holland.
- Denters, B., Tonkens, E., Verhoeven, I. & Bakker, J. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Den Haag: Platform31.
- Douma, L., Bouman, R., Hutter, I. & Meijering, L. (2017). Lokale burgerparticipatie van 65-plussers in de steigers. *Tijdsch Gerontol Geriatr*, 48 (4).
- Energieagenda (2016). *Energieagenda: naar een CO2-arme energievoorziening*. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken.

Europese Commissie (2017). *Renewables: Europe on track to reach its 20% target by 2020*. Brussel: European Commission Press Release.

Fiorino, D. J. (2010). Sustainability as a Conceptual Focus for Public Administration. *Public Administration Review*, 70 (Special Issue), 8-88.

Forrest, N., & Wiek, A. (2014). Learning from success - Toward evidence informed sustainability transitions in communities. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, 12, 66-88.

Grol, C. (2016). *Nederland ver achter bij doelstelling groene energie*. Geraadpleegd op 08-06-2016 via <https://fd.nl/>.

Grotenbreg, S. & Buuren, van, A. (2017). *Facilitation as a Governance Strategy: Unravelling Governments' Facilitation Frames*. Sustainability. 9(1).

Hendriks, F., Wijdeven, T. van de, Santokhi, S., Bogers, M., Kars, M., Graaf, L. de, Metze, T. & Staak, M. van der (2014). *Loshouden en meemaken: over samenredzaamheid en overheidsparticipatie*. Den Haag: Platform31.

Homsy, G.C., & Warner, M.E. (2015). Cities and Sustainability: Polycentric Action and Multilevel Governance. *Urban Affair Review*, 51(1), 46-73.

Hoppe, T., Berg, M. van der & Coenen, F.H.J.M. (2014). Reflections on the uptake of climate change policies by local governments: facing the challenges of mitigation and adaptation. *Energy, Sustainability and Society*, 4(8), 1-16

Hufen, J.A.M. & Koppenjan, J.F.M. (2015). Local renewable energy cooperatives: revolution in disguise? *Energy, Sustainability and Society*. 5(18).

Irvin, J. A. & Stansbury, J. (2004). Citizen Participation in Decision Making: Is It Worth the Effort? *Public Administration Review*, 64(1), 55-65.

Khan, S. N. (2014). Qualitative Research Method: Grounded Theory. *International Journal of Business and Management*, 9(11), 224-233.

Koster, R. (2017). *Straks weer 'made in Holland' zonnepanelen*. Geraadpleegd op 29-05-2017 via www.nos.nl.

NEA (Nederlandse Emissieautoriteit) (2016). *Klimaatakkoord van Parijs*. Geraadpleegd op 10-05-2017 via <https://www.emissieautoriteit.nl/onderwerpen/klimaatakkoord-van-parijs>.

Oltmans, W.L. (1973). *Grenzen aan de groei (deel 1). 75 gesprekken over het rapport van de Club van Rome*. Utrecht: A.W. Bruna & Zoon.

Oude Vrielink, M. & Wijdeven, I. van de (2011). Ondersteuning in vieren. Zichtlijnen in het faciliteren van burgerinitiatieven in de buurt. *Beleid en Maatschappij*, 38(4), 438-455.

Peereboom, E.C. (2016). *Kijk op duurzaamheidsbeleid decentrale overheid? Met rekenkameronderzoek*. Geraadpleegd op 24-05-2017 via <http://www.binnenlandsbestuur.nl/>.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2017). *Lokale initiatieven duurzame energie*. Geraadpleegd op 12-05-2017 via <http://www.rvo.nl/>.

Rijksoverheid (2013). *Troonrede 2013: Koning Willem-Alexander heeft in de Ridderzaal de troonrede uitgesproken*. Den Haag: Rijksoverheid.

Rijksoverheid (2010). *Werkboek Help een Burgerinitiatief!* Den Haag: Rijksoverheid.

Roo, G. de & Voogd, H. (2007). *Methodologie van Planning: over processen ter beïnvloeding van de fysieke leefomgeving*. Bussum: Coutinho.

Rotmans, J. (2012). *In het oog van de orkaan*. Boxtel: Aeneus.

Sinke, W. (2011). *De stille revolutie: zonne-energie op weg naar grootschalig gebruik*. Geraadpleegd op 15-05-2017 via <http://www.ecn.nl/>.

Skinner, M. W. & Joseph A. E. (2011). Placing voluntarism within evolving spaces of care in ageing rural communities. *GeoJournal*, 76(2), 151-162.

Timmerman, W. H. (2017). *Facilitating the Growth of Local Energy Communities*. University of Groningen.

Walker, G. (2008) What are the barriers and incentives for community-owned means of energy production and use? *In Energy Policy*, 36, 4401-4405.

Woods, M. (2005). *Rural Geography*. Londen: Sage.

World Commission on Environment and Development (WECD) (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press.

Zuidema, C. & Roo, G. de (2015). Making sense of decentralization: Coping with the complexities of urban environment. *Risk Governance*, 59-76.

BIJLAGEN

Bijlage 1 Interview vragen gemeente

Interview vragen (gemeente)

Introductie

1. Kunt u zichzelf kort introduceren?
2. Op welke manier bent u betrokken bij het duurzaamheidsbeleid van uw gemeente?
3. Bent u bekend met het begrip decentralisatie en de faciliterende overheid? Hoe zou u dit omschrijven?

Inhoudelijk

4. Welke zonne-energie gerelateerde projecten lopen er op dit moment in uw gemeente?
5. Bij wie ligt het initiatief van deze projecten?
6. Welke rol speelt de gemeente in deze projecten?
7. Hoe ondersteunt de gemeente deze projecten? (Denk aan juridische, financiële en/of cognitieve ondersteuning)
8. Zijn er volgens u voldoende capaciteiten aanwezig binnen de gemeente om dergelijke projecten of de gestelde doelstellingen goed te faciliteren?

Afsluiting

9. Welke kansen omtrent de ontwikkeling van zonne-energie ziet u nog in uw gemeente?
10. Ziet u beperkingen binnen de ontwikkeling als het gaat om het type gemeente (stedelijk/niet-stedelijk)?
11. Vindt u dat uw gemeente voldoende ondersteuning krijgt?
12. Zijn er nog zaken die niet besproken zijn binnen dit interview omtrent de facilitering van duurzame energie die u wel graag zou willen bespreken?

Bijlage 2 Interview vragen provincie Fryslân

Interview vragen (Provincie Fryslân)

Introductie

1. Kunt u zichzelf kort introduceren?
2. Op welke manier bent u betrokken bij het duurzaamheidsbeleid van de provincie?
3. Bent u bekend met het begrip decentralisatie en de faciliterende overheid? Hoe zou u dit omschrijven?

Inhoudelijk

4. Welke rol spelen de gemeenten in lopende projecten omtrent zonne-energie?
5. Hoe ondersteunen de gemeenten deze projecten? (Denk aan juridische, financiële en/of cognitieve ondersteuning)
6. Zijn er volgens u voldoende capaciteiten aanwezig binnen de gemeenten om dergelijke projecten of de gestelde doelstellingen goed te faciliteren?
7. Ziet u een verschil binnen de facilitering van zonne-energie gerelateerde projecten als het gaat om een stedelijke gemeente tegenover een niet-stedelijke gemeente?
8. Indien u verschillen ziet, hoe ziet dit verschil er uit?
9. Wat doet u als provincie-medewerker om de gemeenten te ondersteunen op het gebied van zonne-energie?

Afsluiting

10. Welke kansen omtrent de ontwikkeling van zonne-energie ziet u nog in uw provincie?
11. Welke beperkingen omtrent de ontwikkeling van zonne-energie ziet u in uw provincie?
12. Zijn er nog zaken die niet besproken zijn binnen dit interview omtrent de facilitering van duurzame energie die u wel graag zou willen bespreken?

Bijlage 3 Informed consent

Toestemmingsverklaringformulier

“Verschillen tussen een stedelijke en niet-stedelijke gemeente in de facilitering van zonne-energie?”

Beste geïnterviewde,

Allereerst hartelijk dank voor de bereidheid om deel te nemen aan het onderzoek ter afsluiting van de bachelor Sociale Geografie & Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

In dit onderzoek wordt onderzocht of er verschillen bestaan tussen een stedelijke en een niet-stedelijke gemeente in de facilitering van zonne-energie. Dit interview zal semigestructureerd zijn. De vragen zijn al opgesteld, maar indien daartoe aanleiding is zal er kunnen worden afgeweken. Het interview zal ongeveer 20 tot 30 minuten in beslag nemen.

Door onderaan het formulier te tekenen, tekent u voor de volgende zaken:

- Uw antwoorden zullen alleen voor dit onderzoek worden gebruikt.
- U heeft de mogelijkheid gehad de vragen alvorens het interview in te zien.
- U kunt te allen tijde besluiten te stoppen met het interview of aangeven dat u een moment pauze wilt inlassen.
- U gaat akkoord dat het interview wordt opgenomen.

Voor meer informatie kunt u de onderzoeker te allen tijde raadplegen.

Hopende u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd,

Rolf de Jong

0646483540/r.de.jong.30@student.rug.nl

Handtekening geïnterviewde:

Bijlage 4 Codeboom

Faciliteren vanuit de overheid	A: Visies	A1: Ambities	A1.1: Kenbaar maken
			A1.2: Niet kenbaar maken
		A2: Korte termijn gericht	A2.1: Wel korte termijn gericht
			A2.2: Lange termijn gericht
	B: Organisatorisch	B1: Contact persoon	B1.1: Aanwezig binnen gemeente
			B1.2: Afwezig binnen gemeente
		B2: Ontbreken capaciteiten binnen initiatief	B2.1: Verbinden als partner aan initiatief
			B2.2: Gemeente onderneemt geen actie
	C: Financieel	C1: Subsidies	C1.1: Verstrekken subsidies
			C1.2: Niet verstrekken subsidies
		C2: Aantrekkelijke grondprijzen	C2.1: Aanbieden aan initiatieven
			C2.2: Niet aanbieden aan initiatieven
		C3: Andere financiële ondersteuning	C3.1: Duurzaamheidslening
	C3.2: Overig		
	D: Juridisch-planologisch	D1: Wijzigen bestemmingsplan	D1.1: Bestemmingsplan wordt gewijzigd ten behoeve initiatief
			D1.2: Bestemmingsplan wordt niet gewijzigd
		D2: Omgevingsvergunning uitgeven	D2.1: Wordt wel gedaan
D2.2: Wordt niet gedaan			
D3: Crisis- en herstelwet		D3.1: Gebruik van maken	
	D3.2: Niet toepassen		
E: Overig	E1: Overig	E1.1: Goede voorbeeld geven	
		E1.2: Bewustzijn/draagvlak creëren	
		E1.3: Kaders stellen	

Bijlage 5 Codeboek

Codeboek			
Codes	Type	Definitie	Theorie
Faciliteren			
<u>Visies</u>	Door het communiceren via visies of beleidsdocumenten kunnen gemeenten hun ambities kenbaar maken omtrent zonne-energie.		
Ambities	Deductief	Gemeenten communiceren hun ambities naar burgers, bijvoorbeeld door beleidsdocumenten op te stellen.	Buitelaar et al. (2012)
Korte termijn gericht	Deductief	Ambities vaak korte termijn gericht. Zorgt voor onzekerheid bij burger/initiatief.	Beuvers en Scha (2015) Timmerman (2017)
<u>Organisatorisch</u>	Door onvoldoende capaciteiten, zoals expertise of tijd, binnen initiatieven is professionele, organisatorische hulp noodzakelijk voor het succes van het initiatief.		
Contact persoon	Deductief	Aanstellen van een contactpersoon binnen de gemeente die persoonlijk contact heeft met betrokken burgers en die hen kan helpen een ingang te vinden bij andere instanties	Oude Vrielink & van de Wijdeven (2011)
Ontbreken capaciteiten binnen initiatief	Deductief	Gemeente kan bijspringen, maar kan ook niets doen. Afhankelijk van organiserende kracht van gemeente	Hendriks et al. (2014)
		Gemeente verbindt zich als partner aan initiatief	Timmerman (2017)
<u>Financieel</u>	Gemeente kan initiatief financieel ondersteunen om succesvol te laten zijn.		
Subsidies	Deductief	Ondersteuning door middel van subsidies. Terughoudendheid gemeente zichtbaar door beperkte financiële mogelijkheden en onafhankelijkheid initiatief.	Buitelaar et al. (2012) Bokhorst et al. (2015)
Aantrekkelijke grondprijzen	Deductief	Aantrekkelijke grondprijzen	Buitelaar et al. (2012) Bokhorst et al. (2015)
Andere financiële ondersteuning	Deductief	SDE+ (Stimulering Duurzame Energieproductie) vanuit Rijksoverheid.	Bokhorst et al. (2015)
	Inductief	Duurzaamheidslening verstrekt door gemeente. Indirecte financiële steun door afschaffen/verlagen leges of het aanbieden van gratis personeel (tevens organisatorisch)	

Juridisch-planologisch	Initiatieven krijgen te maken met regelgeving vanuit de overheid. De gemeente speelt hierin een rol als verlener van wettelijke voorwaarden voor het initiatief. Wet- en regelgeving maken het burgers moeilijk initiatieven omtrent zonne-energie op te zetten.		
Wijzigen bestemmingsplan	Deductief	Bestemmingsplannen wijzigen om passende bestemming te krijgen bij initiatieven	Buitelaar et al (2012)
Omgevingsvergunning uitgeven	Deductief	Omgevingsvergunning in afwijking van het bestemmingsplan uitgeven, om gemakkelijker zonne-energie initiatieven te kunnen ontwikkelen	Buitelaar et al. (2012)
Crisis- en herstelwet	Deductief	Mogelijkheden tot versnelde ontwikkelingen grootschalige initiatieven, waaronder zonne-energie.	Crisis- en herstelwet (2010)
Overig	De overige codes zijn gebaseerd op het interview, en kwamen niet naar voren in bestaande literatuur. In de interviews werden onderwerpen, gerelateerd aan de inductieve codes, dermate vaak genoemd dat deze zijn opgenomen in het coderingsschema.		
Goede voorbeeld geven	Inductief	De gemeenten geven aan dat ze zelf het goede voorbeeld moeten geven. Dit kan onder andere door zonnepanelen op de eigen gemeentelijke gebouwen te installeren.	
Bewustzijn/draagvlak creëren	Inductief	De gemeenten proberen de inwoners er bewust van te maken dat het gebruik en de productie van duurzame energie noodzakelijk is voor een goede toekomst van de aarde. Dit wordt onder andere gedaan door handreikingen te doen in de informatievoorziening omtrent duurzame energie, via online kanalen of inloopavonden.	
Kaders stellen	Inductief	Door duidelijkheid te verschaffen over de kaders vanuit de Rijksoverheid kan de gemeente de kaders richting initiatieven communiceren en dit biedt duidelijkheid aan initiatieven, maar ook voor gemeenten.	